

Focail dhé-bhríocha

(as an 300 focal is coitianta san ábhar léitheoireachta do dhéagóirí i Liostaí Bhreacadh)

Is teanga tíosach í an Ghaeilge. Nuair a léimid, bíonn orainn aon bhrí eile atá ag focal, seachas an ceann atá in úsáid sa chomhthéacs áirithe seo a chur as ár n-intinn laistigh de idir 100 – 200 milleasoicind.

Cuma – is cuma liom / bhí cuma ait ar....

Ais – thar n-ais / droim ar ais

Aghaidh – ar aghaidh leat / aghaidh an chloig

Céile – le chéile/ fear céile

Mór – tá sé mór liom / capall mór

Uair – leathuair tar éis / trí huaire

Cúpla – cúpla rud / an cúpla, Jedward

Linn – le linn an ranga / linn snámha

Thart – tá an samhradh thart / thart ar an mbliain 1935...

Dóigh – cén dóigh? / Ar ndóigh

Cónaí – i gcónaí / tá cónaí orm

Seasamh – tá Síle ina seasamh / cén seasamh atá ag an rialtas maidir le...?

Breá – is breá liom / lá breá

Dé – Cabhair Dé chugainn / dé-bhríoch

Bealach – bealach teilifíse / cén bealach is fearr chun...?

Bogha – bogha báistí / bogha agus saighead

Clog – tá clog ar mo chois agam / bhuail an clog

Bog – bog an leabhar / bonn bog

Cor – is mó cor / ar chor ar bith

Ti – bhí mé ar tí / ar chúl an tí

Meas – tá meas agam air / meas tú an bhfuil...?

Cinn – naoi gcinn / chinn mé...

neamh: neamhaird, neamhaithnid neamh-anamúil, neamhathraithe, neamhbheo, neamhbhuan, neamhbhuíoch, neamhcháilithe, neamhchinnteacht, neamhchiontach, neamhchríostúil, neamhchruinneas, neamhchúirtéiseach, neamh-chomhfhiosach, neamheagla, neamhealaíonta, neamhfhaiseanta, neamhfhorbartha, neamhghnóthach, neamhghnách, neamhfheiceálach, neamhfhoghlamtha, neamghá, nimhíoc, neamhiontas, neamhlitearthacht, neamh-mhuinéach, neamhoifigiúil, neamhphearsanta, neamhshuim, neamhspleáchas, neamhthoradh, neamhullamh.

Ceacht: Mínigh cad atá i gceist.

1. Neamhaird a thabhairt ar rud.
2. Ag labhairt amach go neamhbhalbh.
3. Ábhar neamhbheo.
4. Neamhbhlas a fháil ar bhia
5. Ba neamdheas an rud dó é
6. An t-am is neamhghnóthaí sa bhliain.
7. Is neamhghá duit a rá.
8. Rinne siad neamhiontas de mo chuid cainte.
9. Neamhshuim a dhéanamh de rud.
10. Bhí neamhthoradh ar an iarracht.

ais: aiseolas, aisfhreagra, aisíoc, aiséirí, aistarraingt.

ath: athbhliain, athlá, athrá, athscríobh, athimirt, athláimh, athléiriú, athluaigh, athnuaigh, athoscail, athmhachnamh.

comh: comhaontú, comhaosta, comhbhá, comhchéim, comhcheol, comhchoiste, comhfhad, comhfhocal, comhfhreagrach, comhghleacaí, comhleibhéal, comhoibriú, comhrialtas, comhthreomhar, comhuaineach.

corr: corrdhuine, corrfhocal, corruair, corruimhreacha.

dea: dea – aimsir, dea-bhéasch, dea- bhlasta, dea- bhriathar, dea –cháil, dea-chaint, dea chomhairle, dea-chomhartha, dea-chosúlacht, dea-chríoch, dea-chroí, dea- ghníomh, dea mhúinte, dea- mhuinéach, dea-thoil.

dian: dianghrá, dianghá, dianiarracht, dianmhachnamh, diansmacht,

do: do-ghlacta, doghluaiseacht, dochuntha, dodhéanta, dodhíolta, dódhíonach, dodhóite, dofheicthe, dofháilteach, doghortaithe,

droch: drochaimsir, drochamharc, drochanáil, drochbhail, drochbheart, drochbhéasach, droch-cháil, droch-chaint, drochfhéachaint, drochíde, drochmheas, drochmhisneach, drochrath, drochscéal, drochshampla, drochsheasamh, drochtheanga.

fíor: fíorbheagán, fíorchinnte, fíordheas, fíormhaith.

fo: fodháil, fo-chomhfhiosach, fo-eachtra, fo-éadach, fo-eagarthóir, fochostas, fochoiste, foscéal,

fochupán, fo-mheánchiorclach, fomhuireán, fo-rang,

iar:.iarbháis, iarbhlás, iarbhunscoil, iarchéime, iarchogaidh, iarfhocal, iarghaois, iarscoláire, iarphríomhoide

idir: idirbhliain, idircheol, idirnáisiúnta, idirscoile, idirsholas,

il: ildánach, ildathach, ileaglasta, ilearraí, iléirimiúil, ileochair, ilfheidhmeach, ilghnéitheach, ilghnóthach, ilghraf, iliomad, ilranna, ilphósadh, ilstórach, ilsiolla, ilteangach, iltíreach, iltréitheach,

in: Inchaite ,inchurtha, inchreidte, indéanta, inite, inphósta, inseolta, inscartha.

meán: meánaois, meánaicme, meánaosta, meánchiorcal, meánchostas, Meán-Ghaeilge, meánmheáchan, Meánmhúinteoir, Meánmhuirí, meánscála, meánráta, meánscoil, meánlae, meánleibhéal, meanmharc,

lán: lánábaltá, lánchead, lánbhuíoch, lánsásta, lántoilteanach, lánaimseartha, lánchúlaí, lándáiríre, lánfhada, láníochta, lánluas,

mí: míbhuíoch, míbhuntáiste, mícháil, míchothrom, míchruinn, míchumas, mícheart, mídhaonna, mídhílis, mífholláin, mífhortún, mífhoighneach, mí-ionraic

mion: mionchaint, mionchloch, mionchomhrá, mionchostas, mioneolas, mionfheoil, mionghadaí,

oll: ollbhaois, ollbhrabús, ollchathair, ollchogadh, ollchruinniú, olldord, oll-leabhar, ollmhargadh, ollmhór, ollphéist, ollphuball, ollscoil, ollsmachtach, olltoghchán,

príomh: príomhalt, príomhbhóthar, príomhcheoltóir, príomhchara, príomhchathair, príomhchigire, príomh-chúirt, príomhoifig, príomhoide, príomhsmaoineamh, príomhthionscal,

réamh: réamhaisnéis, réamhaithris, réamhbhlás, réamhchlaonadh, réamhdhéanta, réamheolas, réamhfhios, réamhfhocal, réamhobair, réamhscoile, réamhscrúdú.

ró: ró-ard, róbheag, ró-íseal, ró-mhór, ró-óg, ró-lag.

sain: saineolaí, saineolas, sainleigheas, sainmhíniú, sainghné, sainstaidéar,

sár: sárbhliain, sárdhuine, sáreolas, sármhaith, sárobair, sároilte, sárshaothar,

so: so-aimsithe, so-aitheanta, so-oilte, so-ólta, soshásta, sotheagaisc, sothuigthe,

Is comhartha **díspeagtha** na hiarmhíreanna seo: **-án, -ín, -óg**

-án: bothán, cnocán, leabhrán, sruthán
-ín: báidín, bóithrín, capaillín, coileáinín, deirfiúrín, teachín, Bridín,
-óg: Bábóg, cuileog, míoltóg

Cuireann **-aire, -í, -éir -óir, -úir, gníomhaí** in iúl:

-aire: iascaire, píobaire, reachtaire, teachtaire, **-í :** gréasaí, seanchaí, snámhaí tiománaí
-óir : bádóir, ceoltóir, múinteoir, feirmeoir,
-úir : dochtúir, saighdiúir

Iarmhíreanna a chuirtear le haidiachtaí nó le hainmfhocail chun **ainmfhocail theibí** a chumadh : **-as, -acht :**

álainn –áilleacht ; deacair – deacracht ; binn – binneas ; maith – maitheas ; péintéir – péintéireacht

Iarmhíreanna a chuirtear le hainmfhocail chun **aidiacht** a dhéanamh díobh : **-ach, -da, -ga, -mhar, -ta :**

-ach : cnocach, feargach, gnóthach, gaelach,
-ach: [duine] Albanach, Francach, Sasanach.
-da: gallda, rúnda, seanda.
-ga: beoga, cróga, órga, ríoga, saorga.
-mhar: ceolmhar, ciallmhar, glórmhar, gaolmhar.
-ta: faiseanta, míleata, náisiúnta, rialta

-lann: amharclann, bialann, beachlann, ceardlann, clóilann, cógaslann, dánlann, éanlann, grúdlann, iarsmalann, leabharlann, otharlann, saotharlann, uachtarlann

Iarmhíreanna **Treise:**

-sibhse, aigesean, iadsan, acusan, againne

Mil - Milis, milseog, milseán, mí na meala, milseogra, milsigh,

Bia - Biachlár, bialann, aiste bia, bia gasta, bia stáin, córas an bhia, bia-eolaí, bia-eolaíocht, biabhóg.

Bláth - Bláthanna, faoi bhláth, bláthach, bláthadóir, bláthadóireacht, bláthfhleasc, bláthchuach, bláthléaráid, bláth na hóige,

Dlí - Dlíodóir, dlíodóireacht, dlíthiúil, dlíthiúlacht, dlíthí,

Ealaín - Ealaíonta, ealaíontóir,

Fad - Fada, fadálach, fadchainteach, fadtéarmach, i bhfad ó

Geal - Gealach, gealadh an lae, duine geal, gealgháirí, gealghrá, gealghorm, gealán gréine, Gealán na súile, gnúisgeal.

Géar - Tine ghéar, solas géar, gaoth ghéar, bainne géar, guth géar, teanga ghéar, súil ghéar, cluas ghéar, focal géar, amharc go géar, siúl ghéar, rith géar, blas géar, fíon géar,

Gnó - Gnóthach, gnó-eagraí, gnólacht, gnóthadóir

Grian - Grianaíocht, grianán, griandaite, griandíonach, griandó, grianghraf, grianmhar, grianstad,

Leath - Leathach, leathbhliain, leathchos, leathghlúin, leathghualainn, leathlámhach, leathshúil, leathuillinn, leathuair, leath-thosaí, leath scoite

Saor - Saorfhear, saoroideachas, saor-reic, saorthoil, saorthrádáil, saorthaisteal,